

Alle tiders Nordsjælland

MUSEUM NORDSJÆLLANDS
ÅRBOG 2017

Slavekaptajnen i Hørsholm

AF IDA ROSENSTAND KLAHN

Da Danmark i 1917 solgte De Dansk Vestindiske Øer til USA, var det afslutningen på en 250 års epoke, hvor Danmark havde haft kolonier i Caribien og Afrika. Handelen på de oversøiske pladser havde været af økonomisk betydning for Danmark, men den repræsenterer også et meget dystert kapitel af Danmarkshistorien. Formålet med trekantshandelen, som gik fra Europa til Guinea og derfra videre til Caribien og hjem igen, var nemlig at fragte slaver fra Afrika til Amerika. En af dem der tjente en formue på slavehandelen var slaveskibskaptajnen Jørgen Andreas Hiorth, som slog sig ned i Hørsholm i begyndelsen af 1780'erne. Det er denne historie, der fortælles om her i artiklen.

Mellem 1672 og 1733 blev de tre øer i Det Caribiske Hav, St. Thomas, St. Jan og St. Croix, en del af den dansk-norske stat. Slaveriet var det, som klarest adskilte Dansk Vestindien fra resten af Danmark, og det var det, der på de vestindiske øer var bestemmende for alle sociale og økonomiske forhold mellem mennesker. Livet på de caribiske plantager var hårdt, og slaverne døde så hurtigt, at de ikke kunne nå at reproducere sig selv. Det hang naturligvis også sammen med, at der var flere mandlige end kvindelige slaver. På St. Croix døde godt en procent flere slaver, end der blev født. Det førte blandt an-

det til en dramatisk voksende slavehandel i løbet af 1700-tallet. I slutningen af 1700-tallet blev der udskibet omkring 80.000 slaver fra Afrika om året, og i 1770'erne var der omkring 23-24.000 slaver på St. Croix¹.

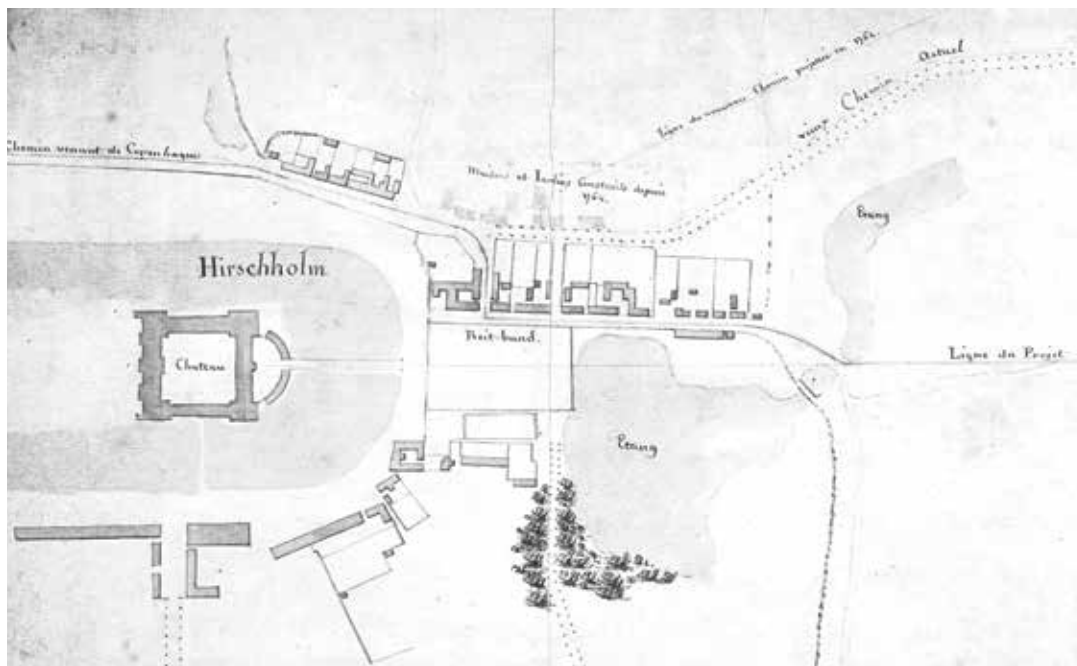
Vi har ikke mange oplysninger om kaptajnerne på slaveskibene, men netop kaptajn Hiorth, som bosatte sig i Hørsholm, ved vi lidt om. Tilbage i 1967 udgav den tidligere leder af det daværende Hørsholm Egns Museum, H.C. Rosted, et lille hæfte om Slotsgartnerens Hus, hvori han beskriver en af husets tidligere beboere – slaveskibskaptajnen Jørgen Andreas Hiorth (skrives også Hiordt) og hans familie². Rosteds undersøgelse ligger i høj grad til grund for denne artikel, men hans studie er her sat ind i en større ramme omkring den danske slavehandel. Det, som her vil blive belyst, er spørgsmålene om, hvem kaptajn Hiorth var, hvad der havde gjort ham rig, og hvad der bragte ham til Hørsholm?

Kaptajn Hiorth

Jørgen Andreas Hiorth var oprindeligt fra Tjørnelund ved Sorø-egnen, hvor faren havde været ingen ringere end Ludvig Holbergs degn og skoleholder. Selv var han dog ikke fulgt i farens fodspor, men havde valgt en karriere til søs, og i første omgang blev han styrmand på et skib, der sejlede på Vestindien. Som 22-årig tog han skippereksamen.

Da Hiorth i 1771 giftede sig med Marie Cathrine

Kort over Hirschholm fra 1773 med vejingeniør Marmillods nye Kongevej mod nord, anlagt i slotets nord-sydgående akse. Ridebanen er indtegnet, og mange af byens ejendomme er placeret langs den nuværende gågade. Det gamle forløb af Kongevejen, den nuværende Kammerrådensvej, ses også, og det var her ud mod, slotsgartneren opførte sit hus. Slotsgartnerens Hus må være et af de udviskede huse, der ses på tegningen. Rigsarkivet.

Schive (skrives også Maria Catharina Skieve) fik han en tilknytning til Hørsholm. Hun var datter af den afdøde birkeskriver Lars Jørgensen Schive i Hørsholm – eller Hirschholm, som byen hed dengang. Ved siden af sit hverv som birkeskriver, havde han også været kromand i Nivå. Efter birkeskriverens død havde hustruen overtaget driften af kroen. Marie Cathrines mor var altså kromutter, og da Kongevejen mellem Hørsholm og Helsingør blev åbnet for trafik, var det hende, der fik flyttet kroen fra Nivå til Niverød.

Slotsgartnerens Hus

Da Hiorth i 1776 løste borgerbrev som skibskaptajn, boede han i Lille Kongensgade i København, men omkring begyndelsen af 1780'erne købte han slotsgartner Pflüggers hus i Hørsholm. Slotsgartnerens Hus lå dengang på en grund lige ud til den daværende Kongevej, der førte mod Usserød. I dag hedder vejen Kammerrådensvej, og huset eksiste-

rer stadig, men er blevet flyttet til Gl. Hovedgade og går under navnet Fuglsanghus.

Det var dronning Sophie Magdalene, der kort efter 1760 havde skænket byggegrunden til slotsgartner Johan Tobias Pflügger. Huset blev tinglyst i 1769, men slotsgartneren havde med stor sandsynlighed bygget huset nogle år forinden. Det hus, der blev opført, var et typisk købstadshus i bindingsværk med kvist og tegltag. Da Pflügger selv boede i sin store embedsbolig i Kavalerbygningen på Folehavevej, lejede han det nye hus ved Kongevejen ud. En overgang var det beboet af en trup italienske musikere, som sang for de kongelige og for den intime kreds, der flokkedes omkring dronning Caroline Mathilde og Struensee under deres ophold på Hirschholm Slot.

Kaptajnen kommer til Hørsholm

Efter Hirschholm Slot fra vinteren 1771 ophørte

Marie Cathrine Hiorth, f. Schive, ukendt kunstner. Rosted 1967, s. 19.

På dette foto ses Fuglsanghus i baggrunden af billedet, mens det gamle rådhus ses til højre. Fuglsanghus lå oprindeligt ved den gamle Kongevej, hvor krydset mellem Rungstedvej og Kammerrådetsvej ligger i dag. Da det imidlertid lå i vejen for vejudvidelser af Rungstedvej, købte Frederiksborg Amt bygningen med henblik på at rive den ned. Inden det kom så vidt, lykkedes det at rejse penge til nedtagning og genopførelse af det gamle hus. I 1975 blev det revet ned og i 1978-80 genopført på Gl. Hovedgade.

Foto: Helge Pedersen 1964.

med at være kongelig residens, fik slotsgartneren mulighed for at blive boende i sin embedsbolig, og han solgte derfor huset ved Kongevejen. Vi kender ikke det præcise år for salget, men vi ved, at køberen var kaptajn Hiorth, og at det må have været i begyndelsen af 1780'erne.

Det var ingen tilfældighed, at kaptajnen og hans hustru valgte at flytte til Hørsholm, for Marie Cathrines familie boede i området i forvejen. Hendes bror Christopher Schive havde slået sig ned som købmand i Hørsholm, og sammen med sin familie havde han bosat sig i den ejendom, der senere fik navnet "Møllergården". Kaptajn Hiorth og hans hustru købte naboejendommen, slotsgartner Pflügers hus, hvormed søster og bror boede side om side i nærheden af deres mor i Niverød. Det betød, at når kaptajnen var ude på en af sine lange rejser, havde hans unge hustru sin nærmeste familie helt tæt på³.

Trekantsruten

Jørgen Andreas Hiorth var blevet rig af handel med slaver og andre varer. Dengang var der tre forskellige atlantehavsruter til de danske tropebesiddelser: Man kunne sejle direkte fra København til Vestindien og hjem igen, til Guinea og retur eller følge den såkaldte trekantsrute fra Europa til Guinea, og derfra til Caribien og hjem igen. Langt de fleste handelstogter var de direkte sejladser til Vestindien for blandt andet at hente sukker. Der var langt færre sejladser på trekantsruten, mens antallet af rejser til Guinea og hjem igen var meget få.

Kaptajn Hiorth sejlede på den såkaldte trekantsrute, der havde til formål at fragte slaver fra Afrika til Dansk Vestindien. I dagbøgerne fra Københavns Skipperlavs oldermænd står der, at kaptajn Hiorth flere gange sejlede med fregatten Christiansborg fra København til Guinea, derfra til St. Croix i Vestindien og fra St. Croix hjem til København. På bag-

Kaptajn Jørgen Hiorth. Ukendt kunstner. Rosted 1967, s. 19.

*Kaptajn Hiorth boede i Slotsgartnerens Hus, senere kaldet Fuglsanghus. Det statelige hus med købstadspræg blev opført omkring 1764. Huset er i dag Hørsholms ældst bevarede borgerhus, og det står som en vidnesbyrd om den tid, hvor Hørsholm var en slotsby.
Foto: 2017.*

grund af forskellige tabeller og dagbøger er det muligt her at rekonstruere to af rejserne.

Slavetogtet i 1779

Ifølge dagbogen fra skipperlavets oldermand sejlede kaptajn Hiorth den 7. maj 1779 med fregatten Christiansborg fra København til Guinea. Det var fregattens anden rejse.

Vi kender ikke den præcise varighed af rejsen, men vi ved, at en trekantsfart normalt varede omkring 1½ år, fordelt på fire måneders udrejse, seks måneder i Afrika, tre måneders overfart til Vestindien, tre måneder i Amerika og tre måneders sejlads hjem.

Det var især ventetiden på slaver ved Afrikas kyst, der tog lang tid. Her var det den udbredte praksis, at europæerne ikke selv jagtede slaver, men købte dem af kystlandets lokale høvdinge og slavehandlere. Det var normalt, at slaverne blev brændemærket med glødende jern, så man kunne kende dem

igen. De europæiske forter var anlagt med tilladelse af lokale høvdinge, der fik afgifter af europæerne. Det var kun områderne omkring forterne, europæerne beherskede, hvilket blandt andet skyldtes tropesygdomme og indbyrdes rivalisering mellem de europæiske magter⁴.

Det er vanskeligt at finde frem til det nøjagtige antal slaver, som kaptajn Hiorth sejlede med fra Guineas kyst i 1779, hvilket skyldes afvigelse i de forskellige tabeller. Men en tabel angiver, at der blev indkøbt 576 slaver i Afrika, hvoraf de 10 døde på Afrikas kyst og på rejsen, mens 13 døde på St. Croix⁵. Kaptajn Hiorth ankom med sin slavelast til St. Croix i december 1779, hvor salgsforhandlingerne varede omkring 16 dage. Kaptajnen bragte varer som sukker og kaffebønner med sig, da han sejlede fra Vestindien til København.

Det næste togt

Den næste gang kaptajnen sejlede med Christiansborg fra København til Guinea var i 1780. Det var fregattens 3. rejse, som varede fra 13. november 1780 til 6. juni 1782, det vil sige omkring 1 år og syv måneder.

Ifølge Negerhandelskommissionens papirer var der et mandskab på 46 søfolk ombord, hvoraf de 12 døde på rejsen. Det høje dødstal blandt søfolkene skyldtes blandt andet, at de i Afrika mødte en række fremmede sygdomme, som de ikke havde udviklet nogen særlig resistens overfor. Det kunne f.eks. dreje sig om gul feber, malaria og dysenteri⁶.

Fra Guinea havde kaptajnen taget omkring 457 slaver ombord. De 85 døde på rejsen, svarende til 19 %. En anden tabel angiver, at han på denne rejse tog 476 slaver med, og antallet af døde slaver lå helt oppe på omkring 27%, så også på denne rejse er der afvigelse i de forskellige tabeller⁷.

De syge og magre slaver

Der var naturligvis en stor økonomisk interesse i, at så få slaver som muligt døde på rejserne, og derfor skulle slaverne som udgangspunkt være raske inden afrejsen fra Afrika. Tilbage i 1778 var Hiorth kaptajn på skibet Eleonora. På Christiansborg Fort ved Guineas kyst havde Hiorth indgået en aftale med den engelske købmand Chapmann om at medtage 160 fragtslaver til Vestindien. Det var på Chapmanns regning, men Hiorth havde givet ham noget rabat, for den aftalte pris var 25 rigsdaler pr. slave mod en normal pris på 35 rigsdaler. Da Hiorth og skibets kirurg havde undersøgt købmandens slaver, måtte de dog afvise 56 af dem, fordi de ifølge kaptajnen var "meget magre og en del syge". Skibet sejlede fra Christiansborg Fort den 24. marts 1778 med 172 slaver ombord, hvoraf de 104 tilhørte Chapmann. Men mange af slaverne blev snart syge med diarré og flere døde, så skibets afgang fra Afrika måtte udskydes noget tid⁹.

Slavelasterne

Ud fra lastetegninger af slaveskibe får man indtryk af, hvor brutale forholdene var. En tegning viser forholdene på det engelske slaveskib "Brookes" omkring slutningen af 1780'erne. Her var der afsat ca. 180 x 40 cm til hver mandsslave og endnu mindre til kvinder og børn. For at udnytte pladsen bedst muligt, var det almindeligt, at man byggede en hylde mellem dækkene for dermed at kunne stable slaverne. Selvom der kun var plads til 450 slaver, så havde "Brookes" engang sejlet med 600. Mandsslaverne blev lænket til hinanden, mens kvinder som regel ikke blev lænket, men blev holdt adskilt fra mændene. Beretninger fortæller om en tilsvarende behandling af mandsslaverne på danske slaveskibe⁹.

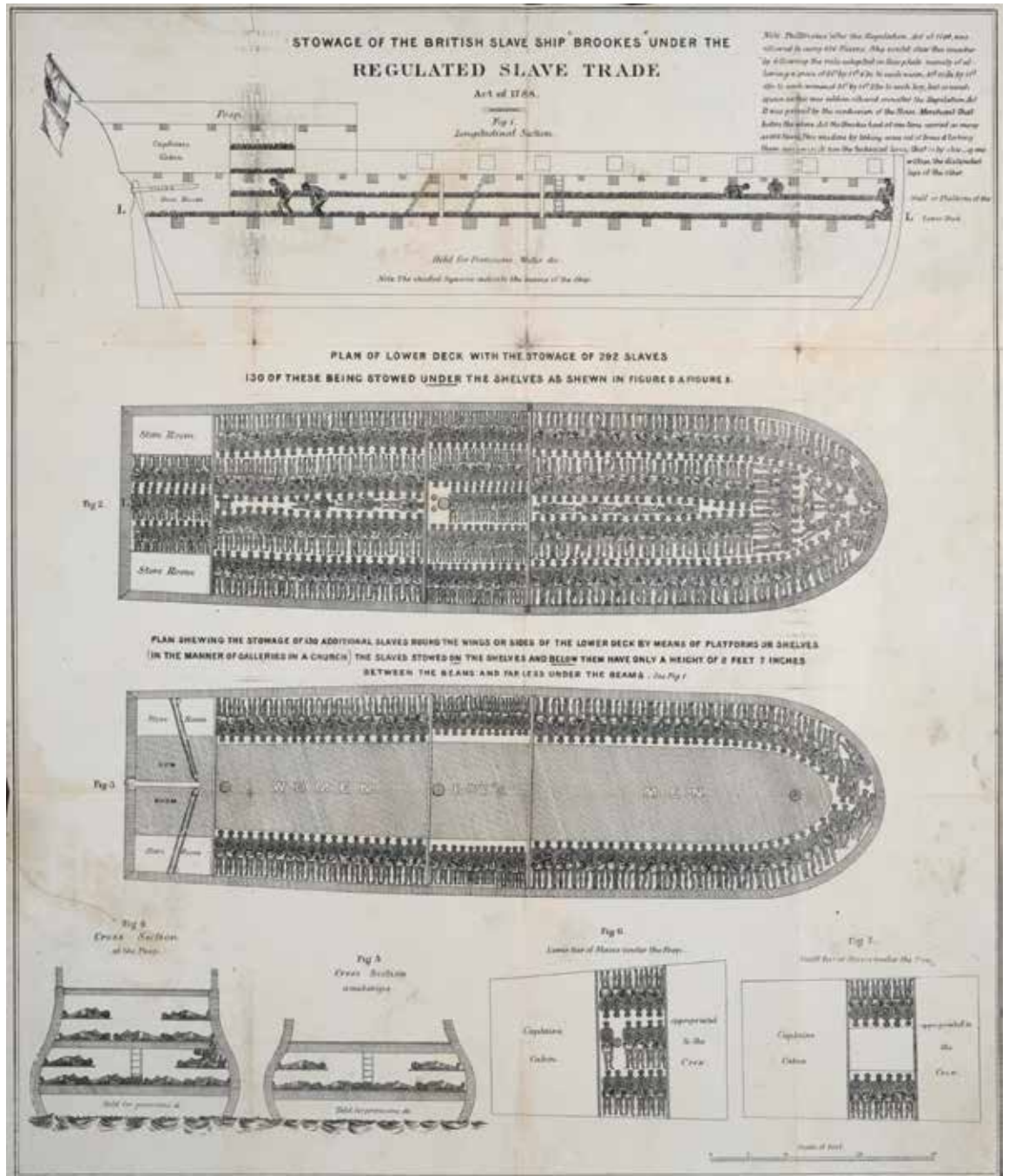

På stikket ses slaver, der skal sælges. Stik af William Blake i: J. Gabriel Stedman: *Narrative of a five Years' Expedition (...) in Suriname*, London 1796. Wikimedia.

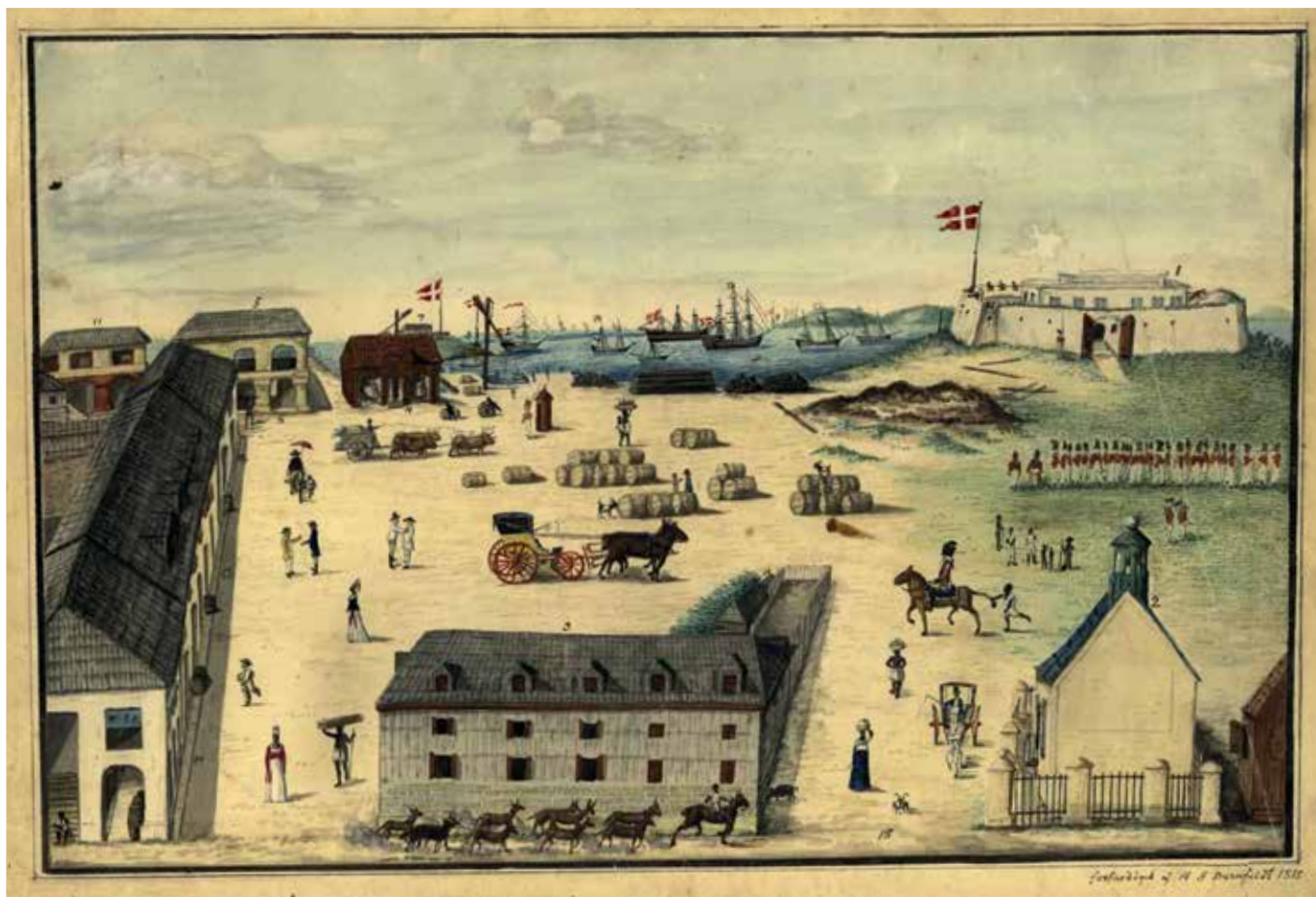
Når skibet ankom til St. Croix, blev slaverne fordelt efter køn og alder: Mænd, kvinder, drenge og piger for sig. Syge skulle sælges for sig. Slaverne blev først lukket inde i kompagniets gård, hvor de blev fordelt i små grupper. Handelen kunne efterfølgende foregå ved en auktion, hvor prisen for de bedste slaver i første halvdel af 1700-tallet lå midtvejs mellem prisen for en hest og en god stor båd. Kvinderne kostede det samme som mænd, men hvis kvinden var gravid, eller der fulgte et mindreårigt barn med hende, kunne hun koste mere end en mand¹⁰.

Kaptajnerne

Der kendes mindst 43 navngivne slaveskibskaptaj-

Tegning af det engelske skib "Brookes" med 454 slavejorte afrikanere stuvet sammen. Tværsnittet viser slaverne liggende på det underste dæk og på indsatte hylder. På nogle af sine tidligere rejser havde "Brookes" endda haft mellem 600 og 740 slaver med. Stik fra 1789. Library of Congress, USA.

ner på danske skibe, men det virkelige antal har været noget højere. Hele 29 af dem gennemførte kun en enkelt trekantsfart, hvilket både skyldtes, at mange kaptajner blev ramt af sygdom og døde på rejserne, og at turen har været for barsk en oplevelse til at blive gentaget. Men hvordan var de, disse kaptajner?

"Sandheden byder mig at tilstaae, at jeg aldrig kiendte nogen medlidende og overbærende Slavecapitain. Hvorledes skulde ogsaa noget ædelt Menneske gribe til denne skændige og oprørende Næringsvei?"

Udsagnet kommer fra præsten H. C. Monrad, der

var øjenvidne til slavetransporter. Han kunne fortælle om kaptajner, der dagligt hudflettede en af sine slaver til skræk og advarsel for resten, men Monrad pointerede dog, at ikke alle kaptajner var sådanne uhyrer!¹.

Beretninger fortæller både om brutale kaptajner og mere beherskede. I den sammenhæng havde det været interessant med en beskrivelse af, hvordan kaptajn Hiorth behandlede slaverne ombord på sit skib, men det har vi desværre ikke. Som forfatteren Thorkild Hansen skriver, så havde kaptajnerne dog én ting tilfælles, hvor forskellige de end var: De havde set, hvordan afrikanerne var blevet

Havnepladsen i Christianssted på St. Croix tegnet af H. G. Beenfeldt ca. 1815. Rigsarkivet.

Fuglsanghus set fra Slotshaven. Foto: 2017.

brændemærket, lænket og stuvet sammen ned i lasten. De havde set slaver blive straffet ved skibets mast, og de havde overværet auktionerne på De Vestindiske Øer. Samtidig kom kaptajnerne hjem til København, i kaptajn Hiorths tilfælde til Hørsholm, hvor de levede et helt normalt liv blandt borgerskabet. De var et bindeled mellem det ukendte og det hjemlige¹².

Kaptajn Hiorth var blevet rig af at handle med slaver. Han og hans hustru tilhørte det bedre borgerskab, ligesom to andre velkendte slaveskibskap-

tajner, Jens Jensen Berg og Bernt Jensen Mørch, om hvem vi ved, at de begge døde som velhavende københavnske borgere¹³.

Den rige enke

I 1784 døde kaptajn Hiorth på en rejse til Guinea og efterlod sig den 36-årige Marie Cathrine alene med to piger på henholdsvis 11 og 9 år. I Folketællingen for Hørsholm Sogn fra 1787 fremgår det, at enken levede af sine midler. Hendes bror og svigerinde var døde, og foruden sine to piger, Catharina Elisabeth

og Karen Christine, forsørgede hun også sin lille 6-årige nevø, Hinrich Laurentius Schive. Derudover havde hun råd til at holde både kokkepige, stuepige og en karl. Enkefru Hiorth var altså velstående.

Den ældste af døtrene blev i 1793 gift med Frantz Trustrup Dyssel. Da han blev provst i Østøfte på Lolland, solgte fru Hiorth Slotsgartnerens Hus og flyttede med sin yngste datter derved. Efter Marie Cathrine Hiorths død i 1801, arvede hendes svigersøn, provsten, en betydelig formue efter hende¹⁴.

Ophøret af slavehandelen

Efterhånden kunne den danske transatlantiske slavehandel ikke længere konkurrere med den britiske, og i 1791 nedsatte man i København "Kommissionen for Negerhandelens bedre Indretning". Kommissionens forhandlinger førte til et forbud for danske undersætter mod slavehandel over Atlanten. En af hovedårsagerne til forbuddet var, at det var for dyrt at opretholde og bemane de fire forter og tre handelskontorer i Guinea i forhold til udbyttet af den årlige eksport af 1.400 slaver. Forbuddet blev underskrevet af kongen i 1792, men det skulle først træde i kraft i 1803. Der var en forventning om, at når der blev lukket for import af nye afrikanere, så ville slaverne i Vestindien blive bedre behandlet af deres ejere, og de ville derfor kunne reproducere sig selv. Men forbedringen af slavernes kår indtil ophævelsen af slaveriet i Dansk Vestindien i 1848 fandt dog ikke sted på vegne af slaveejernes initiativ, men som følge af påbud fra staten¹⁵.

Historien om kaptajn Hiorth, der grundlagde sin formue på handel med slavegjorte afrikanere, og som samtidig tilhørte det bedre borgerskab i Hørsholm i slutningen af 1700-tallet, giver et lille indblik i et mørkt kapitel af vores historie. Det er en af de mange fortællinger om Danmarks koloniale fortid,

som er vigtig at huske og forholde sig til, og forhåbentlig giver det stof til eftertanke, næste gang man slår et smut forbi hans tidligere bolig Fuglsanghus på Gl. Hovedgade i Hørsholm.

Noter

1. Olsen 2017, s. 8, 34, 150-151.
2. Rosted 1967, s. 12-14.
3. Rosted 1967, s. 12-14.
4. Gøbel 1982, s. 43; Green-Pedersen s. 34-36.
5. Green-Pedersen 1973, s. 72; "Specification over de fra Kysten Guinea..."
6. Green-Pedersen 1973, s. 33.
7. Green-Pedersen 1973, s. 71; Rosted 1967, s. 13.
8. Lauring 2014, s. 260.
9. Green-Pedersen 1973, s. 38-40.
10. Hansen 1967, s. 191-194.
11. Hansen 1967, s. 134.
12. Hansen 1967, s. 134-145.
13. Green-Pedersen 1973, s. 32-33.
14. Rosted 1967, s. 13-14.
15. Olsen 2017, s. 206-207.

Litteratur

- Gøbel, E. 1982: "Dansk Sejlads på Vestindien og Guinea 1671-1807", *Handels- og Søfartsmuseets Årbog* 1982, s. 5-53.
- Hansen, T. 1967: *Slavernes Skibe*. Gyldendal.
- Lauring, K. 2014: *Slaverne dansede og holdt sig lystige. En fortælling om den danske slavehandel*. Gyldendal.
- Nielsen, P. Chr. 1980: *Slotsgartnerens Hus i Hørsholm*. Museumsforeningen for Hørsholm og Omegn.
- Olsen, P.E. (red.) 2017: *Vestindien. St. Croix, St. Thomas og St. Jan. Danmark og Kolonierne*. Gads Forlag.

Green-Pedersen, Sv. E. 1973: "Om forholdene på danske slaveskibe med særlig henblik på dødeligheden", *Handels- og Søfartsmuseets Årbog*, s. 27-74.

Rosted, H.C. 1967: *Slotsgartnerens Hus. En historisk gård i Hørsholm. Fuglsanghus*. Grundejer- og Kommunalforeningen i Hørsholm.

Arkivalier

Folketælling for Hørsholm Sogn 1787. Hørsholm Egnsmuseum 1992.

Københavns Skipperlav og Forenings Oldermænds Dagbog, for hhv. 1779 og 1780, Rigsarkivet.

"Specification over de fra Kysten Guinea fra den Kongelige Guinesiske Handels Begyndelse (..) juli 1777 til ultimo Oktober 1789 med Følgende Skibe afgaaede Slaver (..)", i: *Dokumenter vedk. Kommissionen for Negerhandelens bedre Indretning og Ophævelse, samt Efterretninger om Negerhandelen og Slaveriet i Vestindien, 1783-1806*, Rigsarkivet.

Tabel 2. "Dødeligheden blandt negrene under rejsen og fra salgsperioden 1778-87 på 14 rejser til St. Croix med 9 danske slaveskibe." Rigsarkivet, trykt i: Green-Pedersen 1973, s. 72.